

μιλήσω καὶ θὰ θεῖτε ότι δὲν θ' ἀπαντήσει καὶ θὰ χαθεῖ αὐτό-
στιγμεὶ ἀπὸ τὰ μάτια σας.

Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅχι! — λέει ὁ ἔνας ἀπὸ τοὺς δυὸς
κουρασμένους ἐργατικοὺς ἀνθρώπους· σεβασθεῖτε τον καὶ μὴν τοῦ
μιλᾶτε· φαίνεται κουρασμένος· θάχει ἐργασθεῖ πολὺ στὴ ζωὴ του...
Γιὰ πεῖτε μου, ἄλλωστε, κύριε· πῶς λέτε ότι θὰ τοῦ μιλήσετε,
ἀφοῦ σεῖς, ὅπως μᾶς βεβαιώνετε, δὲν ἔχετε αὐθυποβληθεῖ καὶ
δὲν τὸν βλέπετε;

"Αδικα προσπαθεῖς μὲ μπλέξεις, φίλε μου· εἶμαι ὁ εἰδικώ-
τερος στὰ θέματα αὐτὰ στὸν κόσμο ὀλόκληρο, ἀπαντάει ὁ κύριος·
ἡ ἀπάντηση ποὺ ἔχω νὰ σοῦ δώσω εἶναι ότι ἔγω, ὁ διασημότερος
καθηγητής τῆς Ψυχολογίας στὸ μεγαλύτερο πανεπιστήμιο τοῦ
κόσμου, μπορῶ νὰ μαιναὶ ταύτοχρονα θῦμα μᾶς ὁμαδικῆς αὐθυπο-
βολῆς καὶ παρατηρητής τοῦ φαινομένου. Ἔγὼ ἔχω ἀσκηθεῖ
τόσο στὴν αὐτανάλυση ποὺ δὲ μοῦ ξεφεύγει τίποτε ἀπ' ὅσα
συμβαίνουν στὸν ἑαυτό μου.

"Οπως καὶ νάχει τὸ πρᾶγμα, σᾶς παρακαλοῦμε, διασημότατε
κύριε, νὰ μὴν τοῦ μιλήσετε, εἴπε ὁ ἔνας ἀπὸ τοὺς δυὸς κουρασμένους
ἐργατικοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ μᾶς, ὁ ἀνθρωπὸς αὐτὸς μπροστά μας,
εἴτε ὑπάρχει εἴτε δὲν ὑπάρχει, εἶναι κάτι ἀπὸ τὸν ἕδιο τὸν ἑαυτό
μας.

Σεῖς οἱ δυὸς δὲν τὸν γνωρίζετε διόλου τὸν ἑαυτό σας, παρατή-
ρησε ὁ καθηγητής τῆς Ψυχολογίας.

Καλύτερα ποὺ δὲν τὸν γνωρίζουμε, λένε κ' οἱ δυὸς μαζί καὶ
τραβήχτηκαν λίγο πιὸ πέρα.

29

'Ο Ζαρατούστρας, υστερ' ἀπὸ τὴν ἀναρθρητική κραυγὴ ποὺ
ἔβγαλε, εἶχε μείνει κάμποση ὥρα ἀκίνητος στὴ θέση του μὲ τὴ
ματιά του προσκολλημένη στὴν κορφὴ τῆς γέφυρας. Δὲν εἶχε
καμμιὰν ἀμφιβολία πώς ὅτι ἔβλεπτε ἡταν πραγματικό. Πῶς
μπορεῖ νὰ βλέπουν τὰ μάτια κάτι ποὺ δὲν εἶναι πραγματικά;
— εἴπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας. Κ' ἔβλεπτε καθαρά, ὀλοκάθαρα,
μπροστά του — στὴν κορφὴ τῆς γέφυρας — τὸ ἀγόρι τῶν δώ-
δεκα ἑτῶν ποὺ εἶχε προθυμοποιηθεῖ, ἐδῶ καὶ μερικοὺς μῆνες, νὰ
τὸν ἀκολουθήσει καὶ νὰ γίνει ὁ πιστός του μαθητής.

'Ωστόσο, τὸ ἀγόρι αὐτὸς εἶναι ὁ Διδάσκαλος, εἶναι δίχως ἄλλο
ἐκεῖνο ποὺ τὸ βρῆκαν οἱ γονεῖς του ἐν τῷ Ἱερῷ καθεζόμενον.

μέσω τῶν διδασκάλων, εἴπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ἔξερε, ὅμως, τ' ὄνομά του καὶ τοῦ τὸ εἶπα ἔγώ· μόνο στὸ αὐτὶ τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ ψιθύρισα τ' ὄνομα· Ἐκείνου ποὺ εἶναι καὶ τ' ὄνομά του.

Πῶς δὲν ἔτρεξε, ὅμως, ὁ Ζαρατούστρας γιὰ νὰ σηκώσει τὸ ἀγόρι τῶν δώδεκα ἐτῶν στοὺς ϕόμους του καὶ νὰ τὸ ἀπομακρύνει πρὶν συμβεῖ τὸ κακὸ καὶ γκρεμιστεῖ ἡ γέφυρα;

Ποιός ξέρει! — εἴπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· μπορεῖ νὰ μὴ συμβεῖ τὸ κακό· μπορεῖ τὸ βάρος τοῦ ἀγοριοῦ νὰ μὴν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ γκρεμιστεῖ ἡ γέφυρα· καὶ μπορεῖ, μὲ τὸ δικό μου ἀκριβῶς βάρος, πρὶν προλάβω καν νὰ πλησιάσω τὸ ἀγόρι, νὰ συμβεῖ ὅτι χωρὶς τὸ βάρος μου δὲν πρόκειται νὰ συμβεῖ.

"Ετσι, ἡ μεγάλη ἀγωνία ποὺ κατεῖχε τὸν Ζαρατούστρα γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἀγοριοῦ τῶν δώδεκα ἐτῶν, τὸν ἔκαμε ν' ἀμφιβάλλει γιὰ ὅτι ἥταν ἀναμφίβολο καὶ ἀναπότρεπτο. Οἱ σκέψεις μέσα του εἶχαν γίνει ἀντιφατικὲς καὶ φοβερὰ ἀπαιτητικὲς στὴν ἀντιφατικότητά τους. Ἡ εύθύνη του ἥταν τόσο μεγάλη πού, ἐνῶ ἡ βούλησή του ἥταν ἀλύγιστη καὶ ἡ ἀποφασιστικότητά του ἀπόλυτη, οἱ σκέψεις του ταλαντεύονταν· οἱ δισταγμοί του ἥταν δισταγμοί τοῦ νοῦ καὶ ὅχι τῆς καρδιᾶς.

Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ κουνηθῶ, εἴπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει ὁ Ἰδιος τὴν ἀναρθρητική κραυγὴ ποὺ αὐτόματα εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὰ χεῖλη του, καὶ ποὺ δὲν εἶχε διόλου ἀντιληφθεῖ ὅτι γύρω του εἶχε σχηματισθεῖ ἔνας κύκλος ἀπὸ περίεργους διαβάτες. Ἐνῶ πρώτη φορὰ μαζεύτηκαν γύρω του ἀνθρώποι γιὰ ν' ἀκούσουν κάτι ἀπὸ τὰ χεῖλη του (κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναρθρητική κραυγή), ὁ Ζαρατούστρας δὲν εἶχε ἀντιληφθεῖ τίποτε· καὶ ποιός ξέρει..., γιὰ πρώτη φορὰ θὰ βρισκόταν ἵσως ἀνάμεσα στοὺς περίεργους καὶ τὰ ποιός ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει μαθητής του, ἔστω καὶ μερικὰ δευτερόλεπτα πρὶν πεθάνει. Ὡστόσο, ὁ Ζαρατούστρας δὲν εἶχε ἀντιληφθεῖ ὅτι γινόταν γύρω του· τὰ μάτια του ἥταν προσκολλημένα στὴ γέφυρα· καὶ ἔλεγε μέσα του:

Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ κουνηθῶ ἀπὸ τὴ θέση μου· μπορεῖ, ὃν κουνηθῶ, νὰ προκαλέσω κι' ἀπὸ δῶ ποὺ βρίσκομαι τέτοιους κραδασμοὺς στὴ γέφυρα, ωστε νὰ γίνω ἀφορμὴ νὰ συμβεῖ τὸ κακό. Κάποια μικρὴ αἰτία ποὺ προστίθεται στὶς μεγάλες — σ' ἐκεῖνες ποὺ εἶναι συλληπτὲς ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἐπιστήμη — προκαλεῖ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα· σὲ κάμποσες περιπτώσεις

δὲν τὰ προκαλεῖ, μάλιστα, καὶ μηδὲ αἰτίας ὥστόσο, ἐγὼ πρέπει νάμαι τὴ στιγμὴ αὐτὴ πολὺ προσεκτικός. Εἶμαι δὲ πιὸ μικρή, δὲ πιὸ μηδαμινή αἰτία ποὺ λειτουργεῖ τὴν ωρα τούτη στὸ σύμπαν. Καὶ ὅμως, δὲ μηδαμινή αὐτὴ αἰτία μπορεῖ νάχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πτώση ἐνὸς ἄστρου !

Τέτοια παράδοξα λόγια ἔλεγε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας ποὺ στὸ βάθος — ἂν δὲν τὰ ἔξετάσει δὲ ἐπιστήμη — μπορεῖ ν' ἀποκαλυφθεῖ μιὰ μέρα ὅτι δὲν εἶναι διόλου παράδοξα.

30

Τὸ ἀγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν, στὰ μάτια τοῦ Ζαρατούστρα, εἶχε ἀποκτήσει μιὰ θεία ὄμορφιά. Ἡταν, τάχα, μελαχροινός ἦν ξανθός; Είχε μακριές μπούκλες ἢ κοντά μαλλιά; Ἡταν, τάχα, λεπτό στὸ πρόσωπο ἢ λιγάκι παχουλὸς σὰν τὸ ἀγγελούδια; "Εμοιάζει, τάχα, μὲ τὸν ἄγγελο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ Σιμόνε Μαρτίνι ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀμβέρσα; "Οσο κι' ἂν τοῦ βλεπε ὁ Ζαρατούστρας τὸ ἀγόρι καθαρά, ὄλοκάθαρα, δὲ μποροῦσε ὥστόσο ν' ἀπαντήσει στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ποὺ ξεπηδοῦσαν στὴ σκέψη του ἀπρόσκλητα.

Δὲν ἔχει σημασία, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας, ἂν τὸ ἀγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν εἶναι ξανθός ἢ μελαχροινός δὲν ἔχει σημασία ἂν μοιάζει μὲ τοῦτο ἢ μ' ἐκεῖνο τὸ ἀγγελούδι μπορεῖ νὰ μοιάζει καὶ μ' ἓνα ἀπὸ τὰ καταφρονεμένα ἀλητόπαιδα μπορεῖ, μάλιστα, νάναι ἀραπάκι· γιατὶ ὅχι; Ἡ ὄμορφιά του εἶναι θεία, δὲν εἶναι ἀνθρώπινη· στὸν οὐρανό, τὰ χρώματα ὅλα εἶναι ἴσοτιμα καὶ τὸ λευκὸ μοιάζει μαῦρο καὶ τὸ μαῦρο λευκό.

Ο Ζαρατούστρας πού, ἔδω καὶ λίγη ωρα, εἶχε βγάλει ἀπὸ τὸ στόμα του μιὰν ἀναρθρη κραυγή, ἀρθρωνε τώρα κανονικὰ καὶ μὲ ἀπόλυτη αὐτοκυριαρχία τὶς σκέψεις του. 'Ωστόσο, δὲ ἀγωνία του γιὰ τὴν τύχη τῶν ἀγοριοῦ ἥταν μεγάλη· ἀλλὰ ἥταν ἀγωνία πού, ἀντὶ νὰ τὸν κατέχει αὐτή, τὴν κατεῖχε ἐκεῖνος· ὁ Ζαρατούστρας ἥταν κύριος τῆς μεγάλης καὶ θανάσιμης ἀγωνίας του.

31

Ἡ καρδιὰ τοῦ Ζαρατούστρα πλησίαζε τοὺς τελευταίους παλμούς της. Ἡ ωρα της εἶχε πολὺ προχωρήσει· εἶχε ἀρχίσει νὰ βγαίνει σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ χρόνου καὶ νὰ μπαίνει κάπου ἀλλοῦ, ὅπου τὶς ωρες δὲν τὶς ὄριζει πιὰ ὁ χρόνος, ὁ τόσο

βιαστικὸς καὶ φευγαλέος. Καὶ ἡ καρδιὰ τοῦ Ζαρατούστρα ζοῦσε
ἡ ἴδια τὴν ἀθόρυβη καὶ ἥρεμη ἔξοδό της ἀπὸ τὸ χρόνο σὰ μιὰ
πορεία ποὺ τὴν ρύθμιζαν οἱ ἴδιοι της οἱ παλμοί.

Καὶ εἶπε στὸν Ζαρατούστρα ἡ καρδιά του ποὺ συνήθιζε
ἄλλοτε νὰ σωπαίνει καὶ μόνο νὰ τὸν ἀκούει :

Καλέ μου Ζαρατούστρα! Εἶσαι — ἡ μᾶλλον, τίσουν — ἐνας ἄν-
θρωπος ποὺ σοῦ ἀξιζε ν' ἀνεβεῖς καὶ σὲ θρόνο· ἐγὼ τὸ ξέρω ὅτι
σοῦ ἀξιζε, γιατὶ σὲ γνώρισα καλά. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀκριβῶς σοῦ
ἀξιζε ν' ἀνεβεῖς σὲ θρόνο καὶ νὰ βασιλεύσεις σὰν τὸν Δαυὶδ ἢ τὸν
Σολομῶντα, γι' αὐτὸ προτίμησες νάσαι ὁ ταπεινότερος τῶν ἄν-
θρώπων. Δὲν ἥταν τάχα στὸ χέρι Ἐκείνου νάναι ὁ βασιλεὺς τῶν
Ἰουδαίων; Ἡταν, χωρὶς ἄλλο, στὸ χέρι του ἀλλὰ τὸ χέρι Ἐ-
κείνου προτίμησε, ἀντὶ ν' ἀρπάξει τὸ σκῆπτρο ἢ τὸ ξίφος, ν'
ἀκουμπήσει ἀπαλὰ παντοῦ ὅπου βασίλευε ὁ πόνος. Ἐσὺ ἀκο-
λούθησες τὸ δρόμο Ἐκείνου· ἐγὼ βλέπω στὰ χέρια σου τὸν τύπον
τῶν ἥλων, κι' ἂς μὴν καταδέχθηκαν οἱ ἄνθρωποι νὰ σὲ σταυ-
ρώσουν.

Καλέ μου Ζαρατούστρα! Τὴν ὥρα αὐτὴ — κ' ἥρθε ἡ μεγάλη
ὥρα σου — μπορεῖ νὰ συμβεῖ, καὶ θὰ συμβεῖ, ὅτι θέλεις.
Οχι, δὲ θὰ πεθάνεις χωρὶς λόγο· θὰ κάμεις τὴν πιὸ μεγάλη πράξη
ποὺ μπορεῖ νὰ κάμει ἄνθρωπος. Ἡ γέφυρα αὐτὴ μπροστά σου,
ἡ πιὸ ἀρχαία γέφυρα τοῦ κόσμου, θὰ γκρεμιστεῖ γιὰ χάρη σου·
κ' ἐπάνω στὴ γέφυρα, στὴν κορφὴ τῆς προαιώνιας καμπύλης της,
βρίσκεται τὸ ἄγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν οἱ γονεῖς του τ' ἀνα-
ζητοῦσαν τρεῖς μέρες στὴν Ἱερουσαλήμ.

Χαῖρε, καλέ μου Ζαρατούστρα! Σὲ λίγα δευτερόλεπτα χωρι-
ζόμαστε γιὰ πάντα!

32

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, χωρὶς καμμιὰ προειδοποίηση, σημειώθηκε
ἀπότομα ὅτι ὁ Ζαρατούστρας τόσο ἐπίμονα περίμενε. Ἡ προαι-
ώνια γέφυρα ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, ὅπως εἶχε
σχισθεῖ ἄλλοτε τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ. Τὰ μάτια τοῦ Ζαρα-
τούστρα εἶδαν τὸ ἄγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν νὰ πέφτει μέσ' στὸν
ποταμὸ ποὺ τὸ ρεῦμα του ἥταν σχεδὸν βίαιο· καὶ στ' αὐτὶὰ τοῦ
Ζαρατούστρα ἔφτασε ἡ φωνὴ τοῦ ἄγοριοῦ ποὺ πρόλαβε νὰ φω-
νάξει: Βοήθεια!

“Ολα αὐτὰ σημειώθηκαν μέσα σ' ἐνα μοναδικὸ δευτερόλεπτο.

Καὶ μέσα στὸ ἴδιο δευτερόλεπτο χώρεσαν δεκαπέντε λέξεις τοῦ Ζαρατούστρα καὶ ἡ μεγάλη του ἀπόφαση.

Εἶμαι, τάχα, ἄξιος νὰ σώσω τὸν Σωτῆρα ; — εἴπε ὁ Ζαρατούστρας στὸ ἑαυτό του· καὶ ἀν ἀκόμα δὲν εἶμαι, θὰ τὸν σώσω !

Τέτοια ἦταν τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ εἶπε ὁ Ζαρατούστρας στὸν ἑαυτό του. Καὶ χωρὶς νὰ σκεφθεῖ ὅτι δὲν ἔξερε νὰ κολυμπάει οὔτε καν στ' ἀλμυρὰ νερά, ρίχτηκε μέσ' στὸ ποτάμι γαλήνιος καὶ ἀποφασιστικός.

33

Βλέπετε ὅτι εἶχα δίκιο, εἴπε ὁ καθηγητὴς τῆς Ψυχολογίας πλησιάζοντας τοὺς δυὸς κουρασμένους ἐργατικοὺς ἀνθρώπους· εἶχατε πέσει θύματα μιᾶς ὁμαδικῆς αὐθυποβολῆς. Ὁ ἀνθρωπός ποὺ νομίζατε ὅτι στεκόταν μπροστά σας καὶ ποὺ τὴν κραυγὴν του εἶχατε ᾁκούσει, ἔξαφανίστηκε· στὴ θέση του ὑπάρχει ἕνα κενό· ὁ ἀνθρωπός αὐτὸς ἦταν, ἀπλούστατα, ἀνύπαρκτος.

Μᾶς συγχωρεῖτε, κύριε, ἀπαντάει ὁ ἔνας ἀπὸ τοὺς δυό· ἐμεῖς θὰ προτιμούσαμε νάτον ὑπαρκτὸς καὶ νὰ εἰστε σεῖς ἀνύπαρκτος.

Καὶ ὁ κόσμος ποὺ εἶχε συγκεντρωθεῖ γύρω ἀπὸ τὸν Ζαρατούστρα σκόρπισε· κανένας ἀπὸ ὅσους εἶχαν συγκεντρωθεῖ δὲ θυμόταν πιὰ τί εἶχε συμβεῖ καὶ γιατί εἶχε σταματήσει.

Τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶχε πιὰ κανένα λόγο νάναι βίαιο· εἶχε ἥρεμήσει· ὁ ποταμὸς ικλοῦσε εἰρηνικὰ καὶ σιωπηλά.

Τέτοιο ἦταν τὸ τέλος τοῦ Ζαρατούστρα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

1

Τὸ τέλος τοῦ Ζαρατούστρα δὲ ν ἥταν καὶ τὸ τέλος τῆς ιστορίας του.

Τὸ πρῶτο Σάββατο ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ζαρατούστρα – τὴν τρίτη μέρα ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισή του – σημειώθηκαν, στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ, μερικὰ περίεργα πράγματα.

Τώρα ξέρουμε ὅτι κι’ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ ποὺ χάθηκε καὶ ποὺ τὸν πῆρε τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, κάποια σημεῖα φάνηκαν στὸν ιόσμο (ἔστω καὶ χωρὶς κανένας νὰ τ’ ἀντιληφθεῖ) καὶ κάποια γεγονότα σημειώθηκαν.

Θὰ μιλήσω γιὰ τὰ γεγονότα, ὅπως τ’ ἀκουσα. Τὰ σημεῖα δὲν τὰ εἶδε κανένας.

2

Τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Ζαρατούστρας ἔπεσε στὸν ποταμὸ (καὶ τὸ ρεῦμα του τὸν πῆγε ἵσως στ’ ἀνοιχτὰ τῆς θάλασσας, πλάϊ στοὺς τρεῖς καλοὺς ψαράδες), στὸ μοναστήρι ποὺ βρίσκεται πέρ’ ἀπ’ ὅλα τ’ ἄλλα μοναστήρια ξεψύχησε ὁ Ἄλιόσσος. Δὲν εἶχε λόγο νὰ ζήσει περισσότερο.

Πρὶν ξεψυχήσει, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ὁ Ζαρατούστρας

E. Μ. της Κ.Ε.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἔβγαζε τὴν ἄναρθρη κραυγή του, κάλεσε γύρω του ὅλους τοὺς μοναχούς, φυσικὰ καὶ τὸν τελευταῖο ἀπ' ὅλους ποὺ δὲν ἔκανε παρὰ γιὰ θυρωρὸς καὶ ποὺ στὸ πρόσωπό του εἶχε ἀναγνωρίσει ὁ Ζαρατούστρας τὸν Πάπτα.

Καὶ ὁ Ἀλιόσα, ἀφοῦ σηκώθηκε καὶ ὑποκλίθηκε μπροστά τους ἀκουμπώντας τὸ μέτωπό του στὸ πάτωμα, ἀνοιξε τὸ στόμα του καὶ εἶπε :

Ἄγαπημένοι μου ἀδελφοί ! Νὰ πεθαίνω ἀρχισα ἀφότου γεννήθηκα· σὲ λίγο θάρχισω νὰ ζῶ !

Ἄστοχησα σὲ ὅλα ὅσα δοκίμασα στὴ ζωὴ μου, δηλαδὴ στὴν κατάσταση ἔκεινη πού, ἀνακριβολογώντας, ὄνομάζουν οἱ ἄνθρωποι ζωὴ ! Γιὰ ν' ἀστοχήσω σὲ ὅλα, δὲ μπορεῖ νἄφταιξαν οἱ ἄνθρωποι θάφταιξα ὁ ἴδιος· πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν πατέρα μου καὶ τ' ἀδέρφια μου θάφταιξα ἐγώ. Ταγμένος νὰ τοὺς σώσω ἡμουν ἐγώ· καὶ δὲν τὸ κατάφερα. Τοὺς ἀγάπησα πολύ· ωστόσο, θάπρεπτε νὰ τοὺς ἀγαπήσω ἀκόμα περισσότερο· ἡ ἀγάπη μου, ὅπως φαίνεται, δὲν ἔφτασε στὸ ὕψος ἔκεινο πού προκαλεῖ τὸ θαῦμα.

Ἀκόμα καὶ τώρα πού φεύγω ἀπὸ κοντά σας, ἀκολουθῶ κάππιον ὄλλον καὶ ὅχι τὸν ἑαυτό μου. Ὁ ἑαυτός μου μὲ κράτησε ἔκατὸ χρόνια ἐδῶ κάτω χωρὶς λόγο. Καὶ ἀν δὲν ἔρχόταν μιὰ μέρα ὁ Ζαρατούστρας — ὅχι ὁ μέγας, ἀλλὰ ὁ μικρὸς — θὰ ζοῦσα ἵσως ἄλλα ἔκατὸ χρόνια χωρὶς λόγο. Ἡρθε, ὅμως, ὁ Ζαρατούστρας καὶ τοῦ ὑποσχέθηκα νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Ἔτσι, ἀφοῦ δὲ μπόρεσε ως τώρα νὰ μὲ ὅδηγήσει ὁ ἑαυτός μου ἔκει ὅπου θάπρεπτε νὰ είχα πάει ἀπὸ καιρό, θὰ μὲ ὅδηγήσει ὁ Ζαρατούστρας. Θὰ μὲ ὅδηγήσει πλάϊ στὸν πατέρα μου καὶ πλάϊ στ' ἀδέρφια μου· καὶ θὰ τοὺς ζητήσω συγγνώμη πού δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς κάνω καλὸ ὅσο βρίσκονταν ἐδῶ κάτω.

Καὶ ζητάω συγγνώμη κι' ἀπὸ σᾶς ὅλους. Σᾶς προσκύνησα ὅταν μπήκατε στὸ κελλί μου καὶ ἀκούμπησα τὸ μέτωπό μου στὸ πάτωμα. Ὁ Κύριος εἶπε: Ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ως ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἥγούμενος ως ὁ διακονῶν. Καὶ πρόσθεσε ὁ Κύριος τὰ λόγια πού πρέπει κ' ἐγὼ νὰ πῶ σὲ σᾶς: Ἐγὼ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ως ὁ διακονῶν. "Αν ἡμουν ἥγούμενος, ἡμουν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σᾶς ὑπηρετῶ· ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ ἀστόχησα· δὲν τὸ καταλάβατε ὅτι σᾶς ὑπηρετοῦσα καὶ νομίζατε ὅτι εἴμαι ἡ κεφαλή σας καὶ ὅτι ἔπρεπτε νὰ ὑπακοῦτε σεῖς σὲ μένα.

Γιὰ νὰ μὴν ξαναγίνει τὸ λάθος αὐτό, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, δρίζω διάδοχό μου ἐκεῖνον ποὺ κι' ἂν θελήσει νὰ διευθύνει δὲ θὰ τὸ καταφέρει, γιατὶ δὲν ξέρει νὰ ιάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ὑπηρετεῖ. Ὁρίζω διάδοχό μου καὶ ἥγούμενο τὸν καλό μας ἀδελφὸν ποὺ δὲν ξέρει οὔτε κἀν νὰ ψέλνει καὶ πού, ἀφότου μπῆκε στὸ μοναστήρι μας, κάνει τὸ θυρωρό. "Ετσι, ὁ ἔσχατος θὰ γίνει πρῶτος, ἀλλὰ θὰ γίνει πρῶτος μένοντας ὁ ἔσχατος!"

3

"Υστερὸν τὰ λόγια αὐτά, ὁ Ἄλιόσα σώπασε· ήταν ἡ ὥρα ποὺ ὁ Ζαρατούστρας σκεπτόταν ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀνεβεῖ στὴ γέφυρα γιὰ νὰ σώσει τὸ ἀγόρι τῶν δώδεκα ἐτῶν· εἶχε ἀρχίσει ν' ἀμφιβάλλει ἀν θὰ σημειωνόταν τὸ ἀναπότρεπτο, δηλαδὴ ἀν θὰ γικρεμιζόταν δίχως τὸ δικό του βάρος ἡ γέφυρα.

"Ο Ἄλιόσα, βυθισμένος σὲ σιωπή, παρακολουθοῦσε τὶς σκέψεις αὐτὲς τοῦ Ζαρατούστρα· οἱ μοναχοὶ ἀπόρησαν στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ σιωπὴ του· καὶ ὁ Ἄλιόσα ἀπόρησε γιὰ τὴν ἀπορία τους. Δὲν ξέρουν, εἶπε μέσα του, ὅτι τὴν ὥρα τούτη ἔπαψα νάμαι ὁ Ἄλιόσα καὶ εἶμαι ὁ Ζαρατούστρας.

Οἱ μοναχοὶ νόμισαν σὲ λίγο ὅτι ἡ σιωπὴ τοῦ Ἄλιόσα ήταν ὁ ἕδιος ὁ θάνατος· γνώριζαν καλὰ τὸ θάνατο καὶ ἤξεραν ὅτι εἶναι ἡπιος καὶ ἀπαλός. Τί ἄλλο εἶναι ὁ θάνατος ἀπὸ μιὰ σιωπὴ; Σωπαίνει ἡ καρδιὰ καὶ σωπαίνουν τὰ χείλη... Τί ἄλλο εἶναι ὁ θάνατος;

"Ἄγιε ἥγούμενε, λέει στὸν Ἄλιόσα ὁ μοναχὸς ποὺ δὲν ἔκανε ὅς τὴν ὥρα ἐκείνη παρὰ μόνο γιὰ θυρωρός· πές μας ἀν πέθανες γιὰ νὰ τὸ ξέρουμε.

"Ο Ἄλιόσα δὲν ἔδωσε καμμιὰν ἀπάντηση. Παρακολουθοῦσε τὶς σκέψεις τοῦ Ζαρατούστρα.

Γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὸ λέει ὅτι πέθανε, αὐτὸς θὰ πεῖ ὅτι δὲν πέθανε ἀκόμα, λέει ὁ ἕδιος μοναχὸς στοὺς ἄλλους μοναχούς.

"Ετσι εἶναι, εἶπαν ὅλοι οἱ ἄλλοι μοναχοὶ ἐν χορῷ· καὶ περίμεναν ν' ἀνοίξει ὁ Ἄλιόσα πάλι τὰ χείλη του καὶ νὰ μιλήσει, ἀναγγέλλοντάς τους ὅτι πέθανε. Ήταν βέβαιοι ὅλοι τους ὅτι ὁ Ἄλιόσα ποὺ εἶχε φτάσει στὰ ἑκατό του χρόνια καὶ ήταν τόσο ἀλιώτικος ἀπὸ ὅλους, θάταν σὲ θέση ν' ἀναγγείλει μόνος του τὸ θάνατό του. Καὶ δὲν τὸ περίμεναν αὐτὸς σὰ θαῦμα· τὸ περίμεναν σὰν κάτι φυσικό.

Κ' ἔφτασε τὸ κρίσιμο ἐκεῖνο δευτερόλεπτο ποὺ χώρεσε μέσα του τὶς δεκαπέντε λέξεις τοῦ Ζαρατούστρα καὶ τὴ μεγάλη του ἀπόφαση νὰ πέσει στὸ ποτάμι γιὰ νὰ σώσει τὸ ἄγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν. Στὸ δευτερόλεπτο ἐκεῖνο εἶπε καὶ ὁ Ἐλιόσα δεκαπέντε λέξεις μέσα του χωρὶς ν' ἀνοίξει διόλου τὰ χείλη του καὶ χωρὶς ν' ἀκουσθεῖ ἡ φωνή του. Καὶ εἶπε τὶς λέξεις :

Ἄδελφὲ Ζαρατούστρα ! Εἶμαι τὸ λιθάρι τοῦ Θεοῦ ποὺ θὰ σὲ πάσι στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου !

Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Ζαρατούστρας πνιγόταν, ὁ Ἐλιόσα ξεψύχαγε. "Ως τὴν αὔγη περίμεναν οἱ μοναχοὶ νὰ τοὺς ἀναγγείλει ὁ Ἐλιόσα τὸ θάνατό του· περίμεναν ἀδικα· ὁ Ἐλιόσα δὲ μίλησε πιά." Οταν ξημέρωσε, πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ θεωρήσουν τὸν Ἐλιόσα νεκρό.

4

Τὴν ἴδια ἀκριβῶς ὥρα ποὺ ὁ Ζαρατούστρας στεκόταν μπροστὰ στὴν προαιώνια γέφυρα καὶ ὁ Ἐλιόσα εἶχε καλέσει τοὺς μοναχοὺς στὸ κελλί του, στὴν παλιὰ πύλη τῆς μεγάλης πολιτείας ἔγινε κάτι περίεργο καὶ ἀνεξήγητο.

Τ' ἀλητόπαιδα (ποὺ ἦταν περίπου δεκαπέντε) βρέθηκαν, χωρὶς καμμιὰ προσυνεννόηση, ὅλα στὴ θέση τους, στὴν πολεμίστρα τους ὅπως ὄνόμαζαν τὴν πύλη τὴν παλιά. Συνήθως, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἐντολὴ τοῦ Ζαρατούστρα ποὺ τοὺς εἶχε πεῖ νὰ μὴν ἀφήσουν κανένα βάρβαρο νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν πόλη, κρατοῦσαν βάρδια· κι' ἀρκοῦσαν δυὸς γιὰ τὴ βάρδια. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο, χωρὶς νὰ ξέρουν γιατί, μαζεύτηκαν ὅλα μπροστὰ στὴν πύλη τὴν παλιά. Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Ζαρατούστρας ἀτένιζε μὲ αὐτοκυριαρχημένη ἀγωνία τὸ ἄγόρι τῶν δώδεκα ἑτῶν ἐπάνω στὴ γέφυρα, τ' ἀλητόπαιδα εἶδαν ξαφνικὰ νὰ ἐμφανίζεται μπροστά τους ὁ τρελὸς τῆς παλιᾶς πύλης, ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε πεθάνει καὶ κηδευθεῖ.

Τ' ἀλητόπαιδα ποὺ εἶχαν ἀγαπήσει τὸν τρελὸ σσο καὶ τὸν Ζαρατούστρα, τάχασαν θάλεγα ὅτι τρόμαξαν, ἃν ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὸν τρελὸ δὲν ἦταν ίσχυρότερη ἀπὸ τὸν τρόμο τους.

Ἀναστήθηκες; — ρώτησε τὸν τρελὸ τῆς παλιᾶς πύλης τὸ ἡγετικὸ στοιχεῖο ἀνάμεσα στ' ἀλητόπαιδα.

"Οχι, ἀγαπητοί μου φίλοι, δὲν ἀναστήθηκα· δὲν τ' ἀξίζω νάμαι ὁ Λάζαρος, ἀπάντησε ὁ τρελός.

Τότε... πῶς βρίσκεσαι μπροστά μας ; — ρώτησε τὸ ἕδιο ἀλητόπαιδο.

Δὲν τὸ ξέρω οὔτε κ' ἐγὼ πῶς βρίσκομαι μπροστά σας, ἀπαντάει ὁ τρελὸς τῆς παλιᾶς πύλης· ἔλεγα κ' ἐγὼ πῶς πέθανα· φαίνεται, ὅμως, ὅτι δὲν εἶχα δίκιο. Ἐπειδὴ πεθαίνω. Καὶ δὲν πεθαίνω ἐδῶ ὅπου μὲν βλέπετε. Πεθαίνω ἀλλοῦ. Πεθαίνω πλάι στὴν προσιώνια γέφυρα ὅπου ποτέ μου δὲν ἔχω πάει. Δὲν ξέρω καν ποῦ βρίσκεται καὶ πῶς μοιάζει ἡ προσιώνια γέφυρα. ‘Ωστόσο, ξέρω καλά ὅτι ἔκει πεθαίνω· καὶ λυπάμαι ὅτι, πεθαίνοντας, δὲν σᾶς ἔχω κοντά μου. Εἶστε οἱ μοναδικοί μου φίλοι καὶ θάθελα νὰ βρίσκεστε κοντά μου. Γι' αὐτὸς ἥρθα ἐδῶ νὰ σᾶς ἀναζητήσω. Δὲν ξέρω ἂν προλαβαίνουμε νὰ τρέξουμε στὴν ἀρχαία γέφυρα καὶ νὰ φτάσουμε ἐγκαίρως. Ξέρω μάλλον, ὅτι δὲν προλαβαίνουμε· ἡ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη· γι' αὐτὸς ἥρθα ἐδῶ νὰ σᾶς βρῶ, ἂν καὶ οὐσιαστικὰ βρίσκομαι ἔκει.

‘Ακοῦστε, ἀγαπημένα μου παιδιά. ‘Ο Ζαρατούστρας, ὁ καλός σας φίλος, πέθανε καὶ τότε ποὺ πέθανα ἐγὼ ἢ ποὺ λένε ὅτι πέθανα. Καὶ μὲνα συμβαίνει τὸ ἕδιο : πεθαίνω καὶ τώρα ποὺ πεθαίνει ἐκεῖνος. “Οσο ἥταν ὁ Ζαρατούστρας μέγας, μὲ περιφρονοῦσε, περιφρονοῦσε τὴν μαῖμοῦ του, περιφρονοῦσε τὸν μικρὸν ἑαυτό του. Ἀφότου ἔγινε ὁ Ζαρατούστρας μικρός, μὲ ἀναγνώρισε — κι' αὐτὸς ἥταν τίμιο — ώς τὸν πιστὸν καθρέφτη τοῦ ἑαυτοῦ του. ”Ετσι, ἔχω ὑποχρέωση νὰ τοῦ προσφέρω κ' ἐγὼ μιὰ καλὴ ὑπηρεσία· τὴν ὕστατη ποὺ εἶναι ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες.

Μεθαύριο, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, σᾶς παρακαλῶ νὰ πᾶτε ὅλοι στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ. Ἐγὼ σᾶς κάλεσα ἀπόψε ἐδῶ· σᾶς κάλεσα χρησιμοποιώντας μυστικούς καὶ ἀθέατους ἀγγελιοφόρους. Καὶ σᾶς κάλεσα γιὰ νὰ σᾶς πῶ νὰ πᾶτε μεθαύριο πλάι στὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ. Δὲ χρειάζεται νὰ κρατήσει κανένας ἀπὸ σᾶς βάρδια τὴν ἡμέρα ἐκείνη· θ' ἀναλάβω ἐγὼ νὰ σᾶς ἀναπληρώσω· καὶ δὲ θ' ἀφήσω κανένα βάρβαρο νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν παλιὰ πύλη.

Καὶ τί τοῦ συμβαίνει τῇ στιγμῇ αὐτῇ τοῦ φίλου μας τοῦ Ζαρατούστρα ; — ρώτησε τό τιγετικὸ στοιχεῖο ἀνάμεσα στ' ἀλητόπαιδα.

Δὲν τοῦ συμβαίνει τίποτε· ἀπλούστατα πεθαίνει, ἀπάντησε ὁ τρελὸς τῆς παλιᾶς πύλης· ἀλλὰ μὴν ἀνησυχεῖτε· θάναι κοντά σας κι' ἀφοῦ πεθάνει· ὁ θάνατος δὲν χωρίζει· ἐνώνει ἀκόμα περισ-

σότερο — καὶ ἔνώνει μάλιστα γιὰ πάντα — ὅσους ἀγαπιοῦνται!

Καὶ ὁ τρελὸς τῆς παλιᾶς πύλης χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τῶν παιδιῶν. Κάποιο ἀπὸ τὸ ἀλητόπαιδα ρώτησε τὸ ἡγετικὸ στοιχεῖο :

Λέσ νάταν ὁ Ἰδιος ὁ τρελὸς ποὺ παρουσιάστηκε μπροστά μας καὶ μᾶς μιλοῦσε ;

Ναί, ήταν χωρὶς ἄλλο ὁ Ἰδιος, ἀπάντησε τὸ ἡγετικὸ στοιχεῖο· δὲν τοξερες ὅτι οἱ τρελοί, ἔστω καὶ ἂν κηδεύονται κ' ἐνταφιάζονται, δὲν πεθαίνουν ποτέ τους, δηλαδὴ δὲν ξέρουν ὅτι πεθαίνουν ; Άφου δὲν ξέρουν καλὰ-καλὰ ὅτι ζοῦν, δὲ μπορεῖ νὰ ξέρουν καὶ ὅτι πεθαίνουν. Καὶ ἀφοῦ δὲν τὸ ξέρουν, μπορεῖ καὶ στ' ἀλήθεια νὰ μὴν πεθαίνουν.

"Αν εἶναι ὅπως τὸ λέσ, παρατίρησε τὸ ἀλητόπαιδο ποὺ εἶχε θέσει τὸ ἔρωτημα, μπορεῖ κι' ὁ Ζαρατούστρας νὰ μὴν πεθάνει ποτέ του.

Φοβᾶμαι ὅτι ὁ Ζαρατούστρας δὲν ήταν τρελός, ἀπαντάει τὸ ἡγετικὸ στοιχεῖο· καὶ τὴ στιγμὴ αὐτὴ — ἐλᾶτε πιὸ κοντὰ νὰ μὴ μ' ἀκούσουν οἱ ἀδιάφοροι καὶ οἱ βάρβαροι — ὁ Ζαρατούστρας πέθανε !

5

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο, μιὰ ἀόριστη ἀνησυχία εἶχε κυριεύσει ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς μεγάλης πολιτείας. Μάταια προσπαθοῦσαν οἱ μανάδες τους νὰ τὰ καθησυχάσουν καὶ νὰ τὰ βάλουν νὰ κοιμηθοῦν· τὰ παιδιὰ ἀντιδροῦσαν, χωρὶς νὰ ξέρουν γιατί. Καὶ ὅσα παιδιὰ δὲν εἶχαν μάνα — ἀκόμα κ' ἐκεῖνα ποὺ δὲ γνώρισαν ποτέ τους τὴ μητρικὴ ἀγκαλιὰ — ἀναζήτησαν τὴ μάνα τους σὰ νὰ εἶχε βγεῖ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀπὸ τὸ σπίτι.

"Άλλα παιδιὰ ἄκουγαν τὴ υύχτα ὀλόκληρη νὰ τρίζει μιὰ πόρτα πού, ὥστόσο, κάθε φορὰ ποὺ πήγαιναν νὰ τὴν κλείσουν, βρισκόταν κλειστή.

"Άλλα, πάλι, ἔβλεπταν μιὰ σκιὰ μπροστά τους ποὺ κρατοῦσε τὰ μάτια τους ἀνοιχτὰ ὅχι ἀπὸ τρόμο, ἀλλὰ γιατὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ μὴν τὴ χάσουν.

"Άλλα, μεγαλύτερα, παιδιὰ ποὺ εἶχαν περάσει τὰ δώδεκα χρόνια τους εἶχαν τὸ αἴσθημα ὅτι κάποιος ἀγνωστος, καὶ ὅμως πολὺ δικός τους, τὰ εἶχε σώσει ἀπὸ ἕνα μεγάλο κίνδυνο.

Καὶ ἄλλα, μικρά, παιδάκια εἶδαν ἔνα ἀγγελούδι νὰ πετάει γύρω

τους καὶ νὰ ρίχνει στὰ χεράκια τους μερικὰ πούπουλα ἀπὸ τὰ
ώραϊα φτερά του. Καὶ τὸ ἄγγελούδι χαιρόταν ποὺ τὰ παιδάκια
ἔπαιζαν μὲ τὰ πούπουλα.

Ναί, μιὰ ἀόριστη ἀνησυχία κράτησε ξύπνια ὅλα τὰ παιδιὰ
τῆς μεγάλης πολιτείας τούλαχιστον ὡς τὰ μεσάνυχτα. Καὶ τὸ
γεγονός αὐτὸ ἔκαμε ἐντύπωση, καὶ κάποιοι ποὺ ἦταν πολὺ παρα-
τηρητικοὶ εἶπαν τῷδε δὲν εἶχε σημειωθεῖ ποτὲ ἄλλοτε, καὶ ὅτι
θάπρεπε νὰ ἔξετασθεῖ ἀπὸ κάθε πλευρά γιὰ νὰ ἔξακριβωθεῖ
μήπως εἶχε κάποιαν ἔμμεση σχέση μὲ τὶς δοκιμὲς τῆς ἀτομικῆς
βόμβας ἢ μὲ τὶς προετοιμασίες τοῦ πρώτου ταξιδιοῦ στὸν "Αρη.

6

**Στὸ πρότυπο σχολεῖο τῆς φιλανθρωπικῆς ἑταίριας, ὅπου ὅλα
τὰ παιδιὰ ἦταν ἐσωτερικά, τὰ δέκα ἀγόρια ποὺ εἶχαν γνωρίσει
τὸν Ζαρατούστρα εἶχαν μιὰ περίεργη ἔμπνευση τὸ βράδυ ἐκεῖνο.**

Βγῆκαν καὶ τὰ δέκα, πατώντας στὰ νύχια τῶν ποδιῶν τους,
ἀπὸ τὸ κοινὸ ὑπνοδωμάτιο καὶ, χωρὶς νὰ τ' ἀντιληφθεῖ ὁ ἐπι-
τηρητής, πῆγαν στὸν κῆπο τοῦ σχολείου ὅπου ἦταν μιὰ μεγάλη
στέρνα, ἔνα ἀναπλήρωμα πισίνας.

'Αφοῦ κάθησαν γύρω ἀπὸ τὴ στέρνα κοίταξαν στὸν οὐρανὸ
τὸ φεγγάρι ποὺ ἦταν σχεδὸν γεμάτο. Ποιός νάναι, τάχα, ὁ ἀν-
θρωπος στὸ φεγγάρι ; — ρώτησε τὸ ἔνα ἀπὸ τ' ἀγόρια.

'Ο Ζαρατούστρας ! — εἶπαν ὅλα τ' ἄλλα ἐν χορῷ.

"Αν εἶναι ὁ Ζαρατούστρας, λέει τ' ἀγόρι ποὺ εἶχε θέσει τὸ ἐρώ-
τημα, πῶς μποροῦμε νὰ τὸν φτάσουμε ἐκεῖ πάνω ;

Νά τον ! — φώναξε ἔνα ἀπὸ τ' ἄλλα ἀγόρια· τὸν βλέπω μέσ'
στὴ στέρνα· ἀφοῦ δὲ μποροῦμε νὰ τὸν φτάσουμε ἐκεῖ πάνω, ὃς
πέσουμε στὸ νερὸ γιὰ νάμαστε μαζί του.

'Η πρόταση αὐτὴ φάνηκε σ' ὅλα τ' ἀγόρια λογική. Τὰ παι-
διὰ ἔβγαλαν τὶς πυτζάμες τους καὶ ἔπεσαν ὅλα μέσ' στὴ στέρνα,
ἄλλὰ τὰ νερὰ ταράχτηκαν καὶ ὁ Ζαρατούστρας — ὁ ἀνθρωπος
τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ καθρεφτιζόταν μέσ' στὴ στέρνα — χάθηκε
ἀπὸ τὰ μάτια τους. 'Ενῶ τὸ πρᾶγμα ἦταν τόσο φυσικό, τὰ
παιδιὰ ἀπέρησαν.

'Ο Ζαρατούστρας χάθηκε ! — λέει ἔνα ἀπὸ τ' ἀγόρια· δὲ βρί-
σκεται πιὰ παρὰ μόνο ἐκεῖ πάνω !

Χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὸν ἐπιτηρητή τους, τὰ
δέκα ἀγόρια γύρισαν στὸ ὑπνοδωμάτιο καὶ ξαγρύπνησαν.